

Əflatun Baxşəliyev⁴³
SƏMƏD VURĞUN YARADICILIĞI TÜRK XALQLARI DİLLƏRİNDƏ

Səməd Vurğun – qardaş dillərimizin böyük xalq şairi – dillərimiz yaşadıqca əbədi yaşayacaqdır.
Səməd Vurğun poeziyamızın nəhəng planetidir.
Bu planetin günəşi, ulduzları sönməzdir.

Nazim Hikmət

Azərbaycanın ilk xalq şairi Səməd Vurğun yalnız Azərbaycanda deyil, bütün dünya xalqları tərəfindən sevilir. Səməd Vurğun bütün bəşəriyyətin sevimli şairidir. Müxtəlif millətlərdən olan oxucu kütlələri şairin şeir və poemalarını sevə-sevə oxumuş, öz qəlblərində həmişə ucada saxlamış, şairə yüksək dəyər və qiymət vermişlər.

Səməd Vurğunu türk xalqları mütərcimləri, şair və yazıçıları da çox yüksək şövqlə tərcümə etmişlər. Bu böyük şairin əsərlərinin türk xalqları oxucularına çatdırılmasında bu ədib və ziyalıların böyük xidmətləri olmuşdur. Bu əsərlərin orijinalda olan məna çalarlarının, sənətkarlıq qüdrətini saxlayaraq öz xalqlarının şeir sevrələrinə çatdırmışlar. Doğrudan da, Səməd Vurğun zəmanəmizin sevilib seçilən bir şairidir. Səməd Vurğunu orijinalda oxuyub qavraya bilən türkdilli yazıçıları üçün mənəvi yaxınlıq məsafəsi son dərəcə azalır və bu məsafə Səməd Vurğun ədəbi irsini bəzi yazıçılar üçün yeni yaradıcılıq təkanı, ilham mənbəyi mövqeyinə qaldırır. Səməd Vurğunun əsərləri türk xalqları dillərində kitabçalar şəklində 1940-cı illərdən etibarən çap olunmağa başlamışdır. 1960-cı ildə nəşr edilmiş “Azərbaycan ədəbiyyatı SSRİ xalqları dillərində” bibliorəfərik göstəricisinin verdiyi məlumatlara görə Səməd Vurğunu şeir və poemalarından ibarət “Seçilmiş əsərləri”, 1953-cü ildə özbək, 1954-cü ildə qırğız, 1957-ci ildə türkmən, 1959-cu ildə qazax dillərinə tərcümə olmuşdur. Belə ki, özbək və türkmən dillərində nəşr olunan Səməd Vurğun əsərləri demək olar ki, orijinaldan tərcümə olunmuşdur.

Səməd Vurğunun türkmən dilinə tərcümə edilmiş “Seçilmiş əsərləri”ni türkməncəyə K.Qurbansəhətov, D.Xaldze, Y.Nəsrlı, A.Ataçanov və başqaları tərcümə etmişlər.

Özbəkistanda Mirtemir, Qulam Şadi, R.Kamilov, M.Babayev, Şunqar, Şöhrət, Qazaxıstanda K.Bekxojev, Q.Romanov, X.Abdulin, T.Jarakov, J.Baytanov, M.Həkimcanov və s. tərəfindən tərcümə olunmuşdur.

Bu yerdə bir faktı qeyd etmək yerinə düşərdi. Belə ki, özbək şairi Səyyar həm özünün yüksək münasibətini Səməd Vurğunu yad etməklə bərabər, böyük özbək şairi Mirtemirin və Səməd Vurğunu tərcümə edərkən şair haqqında öz yüksək fikirlərini oxucularına belə çatdırır: “Doğrudan da poeziyada, sənət aləmində qəlbimə, ruhuma Səməd Vurğun qədər yaxın, doğma ikinci adam yoxdur. O mənim üçün şeir, sənət dünyasının nadir incisi, poeziya kəhkəşanı, parlaq ulduzudur. Səməd Vurğunun adı Mirtemirin adı qədər mənə doğma və əzizdir. Azərbaycan ədəbiyyatını bu ədəbiyyatın bayrağı Səməd Vurğunu mənə sevdirən də ustadım, müəllimim Mirtemir olmuşdur. O, Səməd Vurğunun əsərlərini gözlərimin qabağında dilimizə çevirmişdir. Mirtemir hər misranın, hər bəndin, hər şeirin tərcüməsi üçün saatlarla vaxt sərf edərdi. Özünə haqq qazandırıb belə deyirdi: - Bu elə belə şair deyil, bala, Səməd Vurğundur. Nə onunla, nə də onun şeiri ilə zarafət etmək olmaz. Oxucularımız onu ana dillərində oxuyanda qoy deməsinlər ki, böyük şairi kiçiltmişəm. Mirtemir Səməd Vurğunu bu cür ülvü bir məhəbbətlə sevirdi. Onun ölməz sənəti qarşısında səcdə edirdi”.

N.Nəzrullayev Azərbaycan ədəbiyyatının özbək xalqına çatdırılmasında çox böyük xidmətlər göstərmiş, Səməd Vurğunu o xalqa yaxından tanıtmışdır. Bu sahədə İbrahim Qafurov, Camal Kamal, Çərkəz Əli, Məhmət Əli də xeyli dəyərli və səmərəli işlər görmüşlər. Özbək xalqının mənəvi ruhuna daha doğma, daha yaxın olan Səməd Vurğun yaradıcılığını özbək dilinə tərcümə etmişlər.

Özbək şairi Rəzzaq Əbdülrəşidov Səməd Vurğunun “Komsomol” poemasını, “Mən tələsmirəm”, “Şair, nə tez qocaldın sən” şeirlərini, “Əgər səndən dönər isəm, nəsbim ahuzar olsun” mətləli qəzəlini özbək türkcəsinə tərcümə etmişdir. Professor Naim Qayıbov da bu fikri təsdiq edərək yazırdı ki, 1978-ci ildə özbək oxucuları onun tərcüməsində Səməd Vurğunun “Seçilmiş əsərləri”ni böyük maraqla qarşılamışlar.

Qafur Qulam və Maqsud Şeyxzadənin də Səməd Vurğunun özbək dilinə tərcümə olunan əsərlərini oxucular çox yüksək səviyyədə qarşılanmışdır. Özbəkistanın ədəbiyyatşünas alimi Mövsüm Zakirov yazmışdır ki, M.Şeyxzadənin tərcümə sahəsindəki fəaliyyətinin özü ayrıca bir kitabxana təşkil edir ki, bu meydanda da özünəməxsus ədəbi məktəbin yaradıcısıdır.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, ilk dəfə 1953-cü ildə Səməd Vurğunun “Seçilmiş əsərləri” özbək dilinə tərcümə olunmuşdur. Sonra 1968-ci ildə şairin “Komsomol” poeması ayrıca kitab şəklində Daşkənddə nəşr olunmuşdur. Eləcə də şairin “Azərbaycan” şeiri M.Şeyxzadə tərəfindən 1970-ci ildə özbək dilinə tərcümə edilərək nəşr olunmuşdur. Həmçinin müxtəlif illərdə Səməd Vurğunun ayrı-ayrı şeirləri özbək dilinə bir çox özbək şairləri tərəfindən tərcümə edilmişdir. Hətta onun əruz vəznində yazılmış “Olsun” rədifli qəzəli də, “Muğam” poemasından bir parça Rəzzaq Əbdülrəşidov tərəfindən, “Ana heykəli” şeiri Mirtemir tərəfindən, qəzəllərindən bir hissə isə Xursid Davron tərəfindən özbək dilinə tərcümə edilmişdir. Səməd Vurğunun qəzəl janrında yazılan ən məşhur şeirlərindən biri olan “Hər bağın, hər bağcanın öz bülbülü-şeydasi var” misrası ilə başlayan şeiri də özbək dilinə çox uğurla orijinala yaxın bir tərzdə tərcümə olunmuşdur.

Azərbaycan və özbək ədəbi əlaqələrinin inkişafında, təşəkkül tapmasında böyük ədəbiyyatşünas alim və tərcüməçi Babaxan Şərifin böyük xidmətləri olmuşdur. Onun təşkilatçılığı ilə Daşkənd şəhərində 2013-cü ildə Azərbaycan ədiblərinin əsərlərindən ibarət “XX əsr Azərbaycan şeiri antologiyası” nəşr edilmişdir. Özbək oxucuları bu antologiya vasitəsilə XX əsr

⁴³ Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Azərbaycan şairlərinin yaradıcılığı ilə yaxından tanış olmuşlar. Kitabda Səməd Vurğunun “Olsun” rədifli qəzəli, “Azərbaycan” və “Ceyran” adlı şeirləri dərc olunmuşdur. Bu, həmçinin xalqımızın müstəqilliyi illərində özbək ədəblərinin və ədəbiyyatşünas alimlərinin Azərbaycanın ustad şairinə olan dərin sevgi və sayğıdan irəli gəlir və qaynaqlanırdı. Bu kitaba yazılmış “Ədalətin məşəqqətli yolu” adlı müqəddimədə müəllif Babaxan Şərif yazmışdır ki, Vurğun “Ceyran” şeirində Ceyran obrazı vasitəsilə millətin gələcəyinin sonsuz çöllərə bağlayan “izini” yazıçılara tapşırılmasına göynədi. “Ovcunu”, yəni xalqını qulluq boyunduruğuna salanları insafa gəlməyi, ceyranı öldürməməyə çağırırdı.

Feyzi Şah İsmayılın tərcüməsində dərc olunan və “Cahan ədəbiyyatı” dərgisində çap edilmiş “Azərbaycan xalqına hörmət” adlı məqalə Səməd Vurğun yaradıcılığına həsr olunan ən sambalı bir məqalədir. Feyzi Şah İsmayılın böyüklüyü orasındadır ki, mütərcim bu əsərin sanbalını, orijinala yaxınlığını qoruyub saxlaya bilmişdir. Bu məqalədə Səməd Vurğun poeziyasının şöhrətindən, onun poetik qüdrətindən söz açılır. Bütün özbək şairlərinin Səməd Vurğunu özünə nümunə seçməsi bir daha təsdiq olunur. Məqalədə özbək ədəbiyyatının Səməd Vurğun yaradıcılığı ilə bağlı ayrı-ayrı izahlar yer alır.

Azərbaycanda özbək ədəbiyyatının tədqiqatçılarından biri olan filologiya elmləri doktoru Almaz Ülvi yazır: “Hamı onun kimi şeirə, təbiətə vurğun olmaq istəyirdi. Hamı “Azərbaycan” kimi yazmaq istəyirdi və hamı az qala bütün dünya “Azərbaycan” şeirini öz dilinə tərcümə etdi.

Bu ədəbi təsirin nəticəsi kimi onu deyə bilərik ki, Özbəkistanda “Azərbaycan” şeirinin Özbəkistanda beş məşhur tərcüməçisi vardır: Maqşud Şeyxzadə, Turab Tolan, İlyas Müslim, Nəmərusul Babayev və Abdulla Arırpov. Bu da, əlbəttə, şairin bu şeirinin dünyəvililiyinə, bəşəri nüfuz qazanmasına səbəb olan əsas amildir.

Qazax oxucuları hələ şairin sağlığında onun ədəbi irsi ilə çox yaxından tanış idilər. 1940-cı illərdən etibarən şairin bədii irsindən bir çox nümunələr Qazax mətbuatında dərc olunaraq bu xalqın oxucularına çatdırılmışdır. Hazırda Qazaxıstan Yazıçılar İttifaqının orqanı olaraq fəaliyyət göstərən 1934-cü ildən ədəbiyyat, mədəniyyət, incəsənət qəzeti kimi nəşr edilən “Qazax ədəbiyyatı”, eləcə də “Sosialistik Qazaxıstan”, “Qırmızı Bayraq”, “Leninçi gənclik” qəzetləri müxtəlif vaxtlarda şairin qazax dilinə tərcümə edilmiş şeirlərini oxuculara çatdırmışdır. Qazax oxucuları “Azərbaycan”, “Azərbaycan oğullarına”, “Moskva”, “Ana heykəli”, “İsrafil Məmmədov”, “Həyat fəlsəfəsi” və başqa şeirləri vasitəsilə Səməd Vurğun yaradıcılığı ilə yaxından tanış olmuşlar. Şairin şeirlərini qazax dilinə Kalijan Bekxojin, Qali Ormanov, Safarqali Beqalin, Xizmət Abdulin, Tair Jarokov, Fəppar Omir Bekov və başqa görkəmli ədiblər və peşəkar tərcüməçilər çevirmişlər. Səməd Vurğunun daha məşhur əsərləri Qazax mətbu orqanlarında dəfələrlə dərc olunmuşdur. Təkcə onu demək kifayət edər ki, müxtəlif tərcüməçilər: K.Bekxojin, P.Samurzina, Q.Ormanov tərəfindən qazax dilinə çevrilmiş “Azərbaycan” şeiri “Qazax ədəbiyyatı”, “Sosialist Qazaxıstanı” qəzetlərində, eləcə də K.Bekxojinin tərtib etdiyi “Dostluq mahnıları” kitabında dərc olunmuşdur. Səməd Vurğunun “Azərbaycan oğulları” şeiri 1949-cu ildə “Dostluq mahnıları” kitabında, “Ziyafət” şeiri isə 1951-ci ildə “Sülh haqqında şeirlər” və “Sülhün səsi” kitablarında çap olunmuşdur. Görkəmli ədəbiyyatşünas və tədqiqatçı Sağınqali Seyitov tərəfindən tərtib edilən “Səməd Vurğunun seçilmiş əsərləri” 1959-cu ildə Almata şəhərində Qazaxıstan dövlət nəşriyyatı tərəfindən beş min tirajla nəşr olunaraq Qazaxıstan oxucularına çatdırılmışdır. Səməd Vurğunun bədii irsinin qazax oxucularına çatdırılmasında bu nəşriyyatın fəxri və sevimlisi olan Səməd Vurğunun şeir və poemalarını Qazaxıstanın görkəmli şairi Sırbay Maulenovda öz ana dilinə tərcümə etmişdir.

Həmçinin Səməd Vurğunun qazax dilində çap olunmuş “Seçilmiş əsərlər” kitabına onun məşhur “26-lar”, “Muğan”, “Bəsti”, “Bakının dastanı” poemaları, habelə “Qafqaz”, “Körpünün həsrəti”, “Deyin, gülün, övladlarım”, “Düşüncə” şeirləridə daxil edilərək vurğunsevər qazax oxucularına çatdırılmışdır.

Tatarıstanda Səməd Vurğunun “Mənim şair dostum, şair qardaşım” şeiri çox yüksək bir hərarət və böyük bir maraqla qarşılanmışdır. Həmin şeiri Ə.Davıdov tatar dilinə tərcümə etmişdir. Bu şeir az müddətdən sonra 1954-cü ildə Kazanda çıxan “Sovet ədəbiyyatı” jurnalında dərc olunmuşdur. Sonralar 1957-ci ildə bu şeir “Kızıl Tan”, “Qızıl səhər” adlı qəzetdə bir daha çap edilmişdir. Bu şeir Azərbaycanda isə 1966-cı ildə Musa Cəlilin 60 illik yubileyi münasibətilə əlaqədar olaraq “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində dərc edilmişdir. Bu məşhur şeir eyni zamanda “Bakinskiy Raboçiy” qəzetində də çap olunmuşdur.

Səməd Vurğunun yaradıcılığı ilə Qırğız ədəbi mühiti XX əsrin 30-cu illərindən tanış olmağa başlamışlar. 1934-cü ildə Səməd Vurğunun “Talistan” adlı şeirlər kitabı K.Akayevin tərcüməsində Qırğızıstanda nəşr edilmişdir. 20 il sonra həmin kitab (1954-cü ildə) təkrar nəşr olunmuşdur. Bundan əlavə şairin şeirləri ayrı-ayrı vaxtlarda qırğız dilinə tərcümə edilmişdir. S.Maymulov tərəfindən S.Vurğunun “Azərbaycan” şeiri 1970-ci ildə qırğız dilinə tərcümə edilmişdir. 1986-cı ildə şairin “Partiyamızdır” şeiri qırğız dilinə S.Maymulov tərəfindən tərcümə edilərək çap olunmuşdur. “Azərbaycan” şeiri kimi “Partiyamızdır” şeiri də on beş dilə tərcümə edilmişdir.

Səməd Vurğun Türkmənıstandadaha məşhur idi. Azərbaycan poeziyasında XX əsr şeirinin klassiki sayılan Səməd Vurğunun seçilmiş əsərlərinin bir cildliyi hələ əllinci illərdə şairin sağlığında Türkmənıstanın ən görkəmli şairlərindən olan Q.Seyitliyev, D.Xaldurdi, Y.Nəsirli, Q.Qurbansəhətov, A.Atacanov, Q.Burunov, A.Kovusov tərəfindən tərcümə edilmişdir. Bu kitaba tanınmış şairin lirik şeirləri ilə yanaşı, bir sıra pemaları da salınmışdır. Bu bircildlikdə “Zəncinin arzuları”, “Muğan”, “Aygün”, “Zamanın bayrağı”, “26-lar” poemaları və “Vaqif” dramı yer alır. Bundan başqa onun “İnsan faciəsi” Q.Burunov tərəfindən tərcümə edilərək Molla –Nəpəs adına Türkmən dövlət Akademik Dram Teatrı tərəfindən tamaşaya qoyulmuşdur. Onu da qeyd edək ki, əsər çox yüksək səviyyədə türkmən dilinə tərcümə edilmişdir.

Ümumiyyətlə, Səməd Vurğunun türkmən dilinə orijinaldan birbaşa tərcümə olunması, əlbəttə, şairin əsərlərinə çox şey qazandırmış olur. Başlıcası odur ki, Səməd Vurğun oxucularına onun əsərlərini itkisiz çatdırır. Türkmən şairi Annə Kovusov S.Vurğunun əsərlərinin türkmən dilinə tərcümə olunması məsələsinə toxunaraq etiraf edirdi ki, türkmən şairlərinin

yetişməsinə S.Vurğunun respublikamızda çap olunan kitablarının böyük təsiri olmuşdur. Bizim bir sıra istedadlı şairlərimiz onun əsərlərinin tərcüməsinə şərəf işi kimi yanaşmış, bu işdə qüvvələrini əsirgəməmişlər. Qara Seyitliyevin, Kərim Qurbannəpəsoyovun, Ata Atacanovun, Qurbandurdu Qurbansəhətovun adlarını böyük fəxrlə qeyd edir. Annə Kovusov eləcə də Səməd Vurğunun bir sıra əsərlərini türkmən dilinə tərcümə etməsini qeyd edərək göstərir ki, adını çəkdiyim bu şairlər Vurğunu tərcümə edərkən böyük bir məktəb keçmişlər. Annə Kovusov bütün bunlardan sonra yazır: “Onun türkmən dilində də bir neçə kitabı çıxdı. Mən Səməd Vurğunun “Vaqif” dramını, “Zəncinin arzuları” poemasını və bir neçə şeirlərini tərcümə etməyimlə fəxr edirəm. Səməd Vurğunun əsərlərini türkmən oxucuları böyük həvəslə oxuyurlar. Məhətimqulu, Kəminə, Ləli və Sevdinin kitabları kimi Səməd Vurğunun əsərləri də Türkmən poeziyasının əldən-ələ gəzən nümunələrə çevrilmişdir”. Bu nümunələrin tərcüməsindəki keyfiyyət türkmən şairlərinin hər şeydən əvvəl, bu poetik nümunələrə çox ehtiyat və həssaslıqla yanaşmasının nəticəsi idi.

Şairin türk xalqları dillərinə tərcüməsi məsələsinə böyük bir həssaslıqla yanaşan Aslan Salmansoy yazır: “Azərbaycan xalqının vizit vərəqinə çevrilmiş “Azərbaycan” şeiri doğrudan da dünyanın bir çox xalqlarının, o sıradan türk-müsəlman xalqlarının dillərinə bir neçə dəfə, məsələn, (özbək dilinə 5, qazax dilinə 3 dəfə və s.) tərcümə edilmişdir. Hələ sağlığında yaradıcılığının çox erkən dövrlərindən xalq arasında Səməd Vurğun qədər sevilən və əfsanələşdirilən ikinci şairimiz olmayıb. Ona, təkcə azərbaycanlılar yox, o vaxtki ittifaqa daxil olan bütün xalqlar və xüsusilə də müsəlman-türk xalqları sonsuz sevgi və ehtiramla yanaşmışlar. Onlar da həm qüdrətli şair, böyük şəxsiyyət, həm də bir soydaş, dindaş kimi Səməd Vurğunla qürurlanmış, onunla ünsiyyətdən, dostluqdan fəxarət duymuşlar. Amma onların şairə sevgi və ehtiramının təməlinə sadəcə soydaşlıq və dindaşlıq dayanmırdı. Böyük Azərbaycan şairi bir vətəndaşlıq qeyrəti də göstərərək türk-müsəlman sənətkarlarının özlərinin də etiraf etdikləri kimi onların vətənlərində dəfələrlə olmuş, ədəbiyyatları, mədəniyyətləri, tarixi şəxsiyyətləri haqqında milli təəssübkeşliyi gizlətmədən odlu-alovlu çıxışlar etmiş, lazım gəldikdə onlardan köməkliliyini əsirgəməmiş, bəzilərinə (məsələn, tatar şairi Ə.Minskini müəyyən çətinliklərdən də qurtarmışdır”.

Türk-müsəlman xalqlarının mənəvi-millî dəyərlərini hər vəchlə qoruyan Səməd Vurğunun əsərlərini türk xalqları dillərinə tərcümə olunması da məhz şairin yaradıcılığına olan yüksək sevginin parlaq nəticəsidir. Türk xalqları mütərcimlərinin Səməd Vurğunun əsərlərini bu xalqların dilinə tərcümə olunmasında böyük xidmətləri olmuşdur. Bu tərcüməçilik fəaliyyətindəki məziyyətlər ondan ibarətdir ki, onlar tərcümə etdikləri əsərlərinin ruhunu olduğu kimi saxlaya bilir. Hətta S.Vurğunun üslub və forma xüsusiyyətlərini ehtiva edə bilərlər. Orijinalın istər sənətkarlıq, istərsə də bədii-estetik qayəsini bu əsərlərdə qoruyub saxlaya bilir. Əsərlərin spesifikasiyasını, fərdiliyini ana dilində verə bilər. Azərbaycan xalq şairinin əsərlərini, beləliklə də türk xalqları da öz ana dilində oxumağa müəssər olmuşlar. Onu daha populyar etmişlər. Onun yaradıcılığı türk xalqlarının şeir sevrə oxucularına çatdırmışlar. Əlbəttə, mütərcimin tərcüməçilik prinsipindən asılı olaraq, bu əsərlər müxtəlif üslublarda öz doğma xalqına təqdim edilmişdir. Bu əsərləri öz milli koloritinə uyğun tərcümə etmişlər. Poeziyada tərcüməçiliyin qəlizliyini və məsuliyyətini dərk edən bu tərcüməçilər öz missiyasını çiyinlərinə götürərək, yüksək bir bacarıqla bu əsərləri türk oxucularına çatdırmışlar. Bu da şübhəsiz ki, bu mütərcimləri poetik istedadının bəhrəsindən irəli gələn başlıca amillərdir.

Ümumiyyətlə, ədəbi tərcümələrdə onun rədif və qafiyəsi, yəni zahiri tərəfləri deyil, eləcə də daxili cəhətləri əsas götürülməlidir. Türk xalqlarının mütərcimləri tərcüməçilik sənətində bu əsərləri öz dilinə çevirərkən, yəni əsərin ruhunun hiss və həyəcanlarını olduğu kimi orijinaldan sarpmadan tərcümə etməyi bacarmışlar. Ahəngdarlıq, bədii poetik xüsusiyyətlər, daxili estetik dəyərlər və mənə tutumu, semantik çalarlar, digər bu və ya başqa tərcüməçilik prinsipləri şairin tərcümə əsərlərində dediklərimizə lazımcına riayət olunmuşdur. Onu da qeyd etməliyik ki, tərcümədə yalnız tematik tərəf gözlənilmir, yəni hər bir tərcümə olunmuş əsərin yalnız məzmun və mündərəcəsini orijinalda olduğu kimi saxlamaq xüsusiyyəti deyil, eləcə də onun ruhu-mənəvi tərəfləri öz qəlbinin hiss və duyğularına məhrəm olan keyfiyyətləri bu mütərcimlər tərəfindən haqlı olaraq əsas götürülmüşdür. Eləcə də bu mütərcimlərin tərcüməçilik fəaliyyəti daha geniş diapozona malikdir. S.Vurğunun bu tərcümə əsərlərinin coğrafiyası daha genişdir. Səməd Vurğunun başqa dillərdən etdiyi tərcümələr onun ruhuna nə qədər yaxındırsa, türk xalqları tərcüməçilərinin ruhuna Səməd Vurğun əsərləri də bir o qədər yaxındır. Türk xalqlarının məşhur mütərcimlərinin tərcüməçilik fəaliyyətində bədii təsvir vasitələrindən istifadəyə, metaforik ifadə vasitələri zənginliyini qoruyub saxlamaq öz doğma və milli ruhumuza yaxın olan bədii ifadə vasitələrinin qüdrətləri bədii-estetik abidəsini ucalda bilməklə fəaliyyətlərini daha da gücləndirmişlər.

Əlbəttə, mənim fikrimcə yaxşı tərcüməçi olmaq üçün yaxşı alim, yaxşı şair, yaxşı yazıçı olmaq başlıca və əsas şərtidir. Belə ki, dili bilmək həmin əsərlərin sətri tərcüməsini verə bilmək bacarığı əsas yox, ikinci məsələdir. Çünki sətri tərcüməçi çox güman ki, şair və yazıçı qədər tərcümə olunması əsərin bədii sirlərinə, hikmətinə bələd ola bilməz. Məhz bu cəhətdən də bu mütərcimlər bir tərcüməçi kimi soyuq və ögey ruhdan çox-çox uzaqdırlar. Bu mütərcimlər eyni zamanda böyük yaradıcıdırlar. Bir sözlə, bu əsərlərin tərcüməsi tərcümə xətrinə yox, dünyanı dərk etmək naminə, poeziyanı dərk etmək naminə atılan addımlardır. Deməli, bu tərcümə əsərləri professionalıq kəsb etdiyi üçün oxucuya daha yaxın və daha doğmadır.

Əlbəttə, tərcüməçilik də, tərcüməçilik fəaliyyəti və işi də bir sənətdir. Onu da qeyd edək ki, bu mütərcimlər, əlbəttə, hər bir əsəri deyil, öz qəlblərinə, öz ruhlarına yaxın olan əsərləri tərcümə etmişlər. Görünür, Səməd Vurğunun əsərlərinin də tərcüməsi bu şairə olan böyük sevgidən və ehtiramdan qaynaqlanır. Eyni zamanda tərcüməçi şairin kölgəsi yox, onunla uca-uca üfüqlərə uçan bir qartalın qoşa qanadı olmalıdır, desək, yanılmazıq. Bu tərcümələrin başlıca keyfiyyətləri ondan ibarətdir ki, bu tərcümə nümunələrində hiss və duyğuların lirik üslubu vacib xüsusiyyətləri ehtiva olunub saxlanılmışdır. Bu nəcib keyfiyyətləri oyadan xüsusi bir ahəngdarlıq və harmoniya bu tərcümə əsərlərinin estetik tərəfləri kimi dəyərlidir. Səməd

Vurğunun türk xalqları dillərinə tərcümə olunma sahəsindəki bir cəhəti də xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır. Belə ki, bir çox türk xalqlarının mütərcimləri məhz Səməd Vurğun poeziyasının tərcüməsindən sonra daha da məşhurlaşmış, yüksək dəyər qazanmışlar. Səməd Vurğun fəlsəfi lirikanın nümayəndəsidir. Odur ki, şairin düşüncə və təfəkkür çəkisini tərcümə əsərlərində də saxlamaq, oxucuya çatdırmaq özü də bir mütərcim istedadı və qüdrətidir. Şairin lirik “mən”i tərcümələrdə əxz etdirib yaşatmaq özü də yüksək yaradıcılıq qabiliyyəti və bacarığıdır. Çünki Səməd Vurğunun lirik “mən”i zəngin bir dünyadır. Bu dünyaya daxil olmaq, onu duymaq, izah etmək tərcüməçiyə heç də asan görünmür.

Ədəbiyyat:

Arzumalı Vaqif. Ədəbiyyata qovuşan sənət. B., “Gənclik”, 1976, 112 s.

Ulutürk Xəlil Rza. Turan çələngi. B., “Elmi”, 1992, 792 s.

Kəyumov Ləziz. Böyük dostluq. “Kommunist”, 30 may 1979.

Səyyar. Səməd Vurğun və Mirtemir. “Özbəkistanda nəyim qaldı” “Sumqayıt nəşriyyatı”, 2000, 348 s. kitabda səh.66

Salmansoy A. “Ədəbi əlaqələr”. “Səməd Vurğun irsi türk xalqları ədəbiyyatı kontekstində” məqaləsi, səh.178

Nərzullayev Nərmurad. Dost sözü, qardaş sözü. “Ulduz”, 1975, №10, s.47-48.

Qaibov Naim. Qarşılıqlı ədəbi dostluq əlaqələri. “Kommunist”, 23 may 1979.

Almaz Ülvi. Azərbaycan-özbək (ciğatay) ədəbi əlaqələri. B., “Qartal”, 2008.

РЕЗЮМЕ

Творчество Самеда Вургуня в переводе на языки тюркских народов

В статье говорится о переводах произведений Самеда Вургуня на языки тюркских народов. Анализируется история перевода творчества Самеда Вургуня на языки тюркских народов, соблюдается хронологическая последовательность. В статье подчеркивается, что художественное наследие Самеда Вургуня начали переводить на языки тюркских народов в 1940-е гг. Исследователь подчеркивает, что избранные произведения С.Вургуня были переведены на узбекский язык в 1953 г., на киргизский – в 1954 г., на туркменский – в 1957 г., на казахский – в 1959 г. В статье также говорится о переводчиках творческого наследия поэта М.Курбансахатов, Д.Халадзе, Я.Насирли, А.Атаджанов переводили произведения поэта на туркменский язык, Миртемир, Кулам Шади, М.Бабаев, Р.Камилов, Шункар, Шухрат – на узбекский язык, Х.Бекхожин, Г.Романов, С.Негалин, В.Авдулин, Т.Жаракон, Ж.Байтанов, М.Хашимжанов, Б.Исаков, О.Куправа, Н.Наридзе – на казахский язык.

SUMMARY

Samad Vurgun's creative work in the language of Turkish people

Key-words: Samad Vurgun, Turkish people, problem of translation, selected works, literary heritage

The article called “Samad Vurgun's creative work in the language of Turkish people” deals with the problem of the translation of Samad Vurgun's work into Turkish people languages. In the article is followed systematically the translation of Samad Vurgun's creative work into Turkish/

It is shown in the article that the literary heritage of Samad Vurgun had been translated into the Turkish people language in 1940 years. The investigator notes that the selected works had been translated into Uzbek in 1953, into Kirghiz in 1954, in 1957 into Turkman, in 1959 into Kazakh languages.

Samad Vurgun's works were translated into Turkman language by M.Gurbansahatov, D. Khaldze, Y.Nasirli, A.Atajanov, into Uzbek by Mirtemir, Gulam Shadi, Shohrat, into Kazakh by K.Bekkhoshin, Y.Romanov, S.Negalin, Kh. Avdulin, T.Zharakov, Zh. Baytanov, M.Hashimjanov, B.Isakov, O.Kuprava and N.Naridze.

RƏYÇİ: dos. L.Ələkbərova